

Матеріально-технічна та інфраструктурна підтримка може змінюватися залежно від багатьох завдань і факторів, поставлених перед анімацією. Загалом для його організації необхідна відповідна інфраструктура (обладнані дитячі кімнати, басейни, дитячі та спортивні майданчики, кінотеатри та амфітеатри тощо); спеціальне обладнання для ігор, майстер-класів, навчальних і творчих занять (від декорацій і костюмів до розмальовок фарбами); технічне обладнання для відеопроєкцій, шоу, дискотек тощо [5].

Отже, дитяча анімація відіграє значну роль у системі сучасних готельних послуг, зокрема в курортному сегменті. Її ефективна організація потребує уважного планування, професійного підходу та належного ресурсного забезпечення. Сучасні виклики, особливо в умовах російсько-української війни, вимагають впровадження нових підходів і посиленої уваги до безпеки дитячого дозвілля. Для успішного розвитку дитячої туристичної анімації в Україні важливо регулярно досліджувати ринок, враховувати актуальні тенденції туризму, створювати інноваційні формати розваг і системно підвищувати рівень підготовки фахівців цієї сфери.

Список використаних джерел:

1. Віндюк А. В., Захаріна А. Г., Захаріна Є. А. Організація спортивної анімації : навчальний посібник. Запоріжжя : КПУ, 2014. 176 с.
2. Кравець О. М., Байлик С. І. Організація анімаційних послуг в туризмі : навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 335 с.
3. МКІП та ДАРТ презентували результати дослідження туристичних настроїв українців. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Носа Б. Особливості організації дитячої анімації у готелях курортного типу // Економіка та суспільство. Випуск 29 / 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-51>.
5. Туристична діяльність в Україні. Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2025).

СПРИЯТЛИВІСТЬ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ НПП«ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ» ДЛЯ ЦІЛЕЙ РЕКРЕАЦІЇ

Петро ЦАРИК, Діана МИХАЙЛОВА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The main approaches to the assessment of landscape recreational resources on biomedical, psychological and aesthetic, technological criteria. Established assessment model landscape complexes NP "Podil's'ki Tovtry" subject to their favorability for recreational purposes on 12 parameters, 7 of which are psychological and aesthetic evaluation territory. Held typology of landscapes on the ease of development for recreational activities.*

Key words: *medical and biological assessment, psychological and aesthetic evaluation, process evaluation, NP "Podil's'ki Tovtry", landscape systems.*

Концептуальні підвалини еволюції сучасної рекреаційної географії спираються на методологічні принципи міжнародної стратегії сталого розвитку, спрямованої на раціональне, невиснажливе та відповідальне використання природних ресурсів. Рекреаційне та заповідне природокористування постають регуляторами сталого природокористування, чий інтенсивний розвиток протягом останніх двох десятиліть спонукає до поглиблення як теоретико-методологічних, так і прикладних рекреалогічних досліджень, у яких важливу роль відіграє оцінка та аналіз рекреаційного потенціалу місцевості.

Аналіз існуючих способів оцінки рекреаційного потенціалу території засвідчив можливість застосування багатогранних підходів (бальних, вартісних, рекреалогічних, медико-фізіологічних, технологічних та інших). Різноманітні аспекти оцінювання рекреаційного потенціалу розглянуті в дослідженнях О.В. Мухіної, М.С. Мироненка,

В.П. Руденка, О.О. Бейдика, О.О. Любіцевої та інших авторів.

Національний природний парк "Подільські Товтри" засновано згідно з Указом Президента України від 27 червня 1996 року № 474. Він охоплює територію Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, займаючи площу 261316,0 га, що становить 12,5% від загальної площі області. За розміром території парк входить до п'ятірки найбільших у Європі. З усієї площі парку, лише 3081,5 га (1,2%) перебувають у постійному користуванні парку, інші землі використовуються сільськогосподарськими, лісгосподарськими та іншими підприємствами, сільськими радами, фермерами і приватними землевласниками [1].

Майже на дві третини площі парку немає сенсу оцінювати рекреаційний потенціал, бо він низький. Естетична цінність цих місцевостей також залишає бажати кращого – вона мінімальна.

На основі матеріалів НПП "Подільські Товтри" здійснено оцінку ландшафтів з огляду на їхню придатність для рекреації, використовуючи методику Л.П. Царика та Г.В. Чернюк [2]. Фундаментом для визначення рекреаційної цінності території виступила ландшафтна картосхема, адже у цьому випадку об'єкти аналізу – це природні територіальні комплекси.

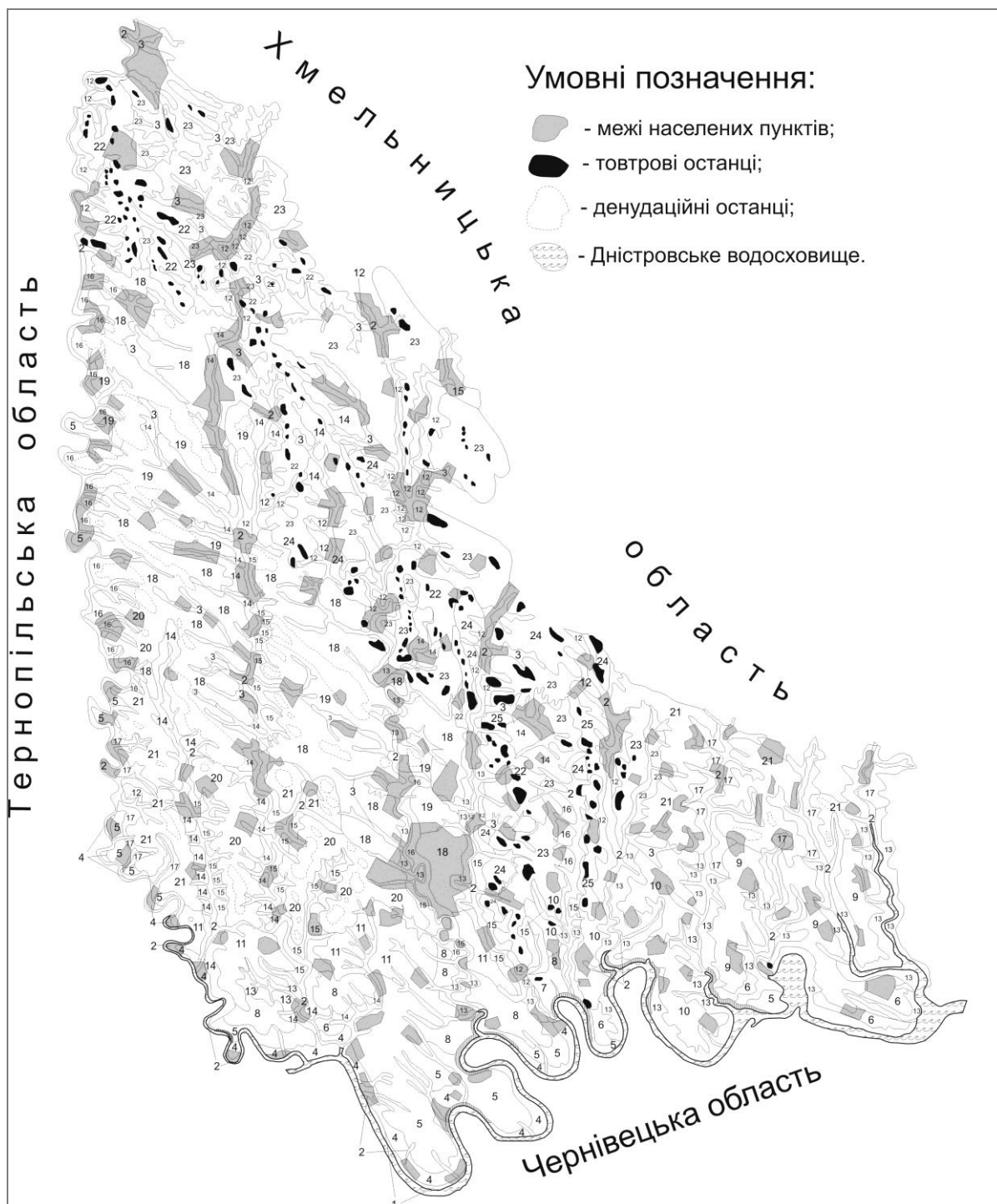
Звичайно, у рекреаційній географії сформувалися три основні підходи до оцінки рекреаційних ресурсів: медико-біологічний, психолого-естетичний та технологічний.

Психолого-естетичний тип оцінки фокусується на аналізі емоційного впливу окремих елементів природного ландшафту на людину. Методи цієї оцінки досить комплексні, і їх суть зводиться до визначення емоційної відповіді людини на конкретний природний ансамбль. Дослідниками було розроблено схему естетичного оцінювання для рекреаційного використання ландшафтів. У системі оцінювання естетичних характеристик ландшафтів застосовано ряд критеріїв: контрастність ландшафтів, оцінка колірної гами на основі її психофізичного впливу на органи чуття; глибина та різноманітність візуальних перспектив; наявність водних об'єктів у структурі ландшафту, їхня кількість та якість; лісистість території; ступінь антропогенної трансформації ландшафтів; присутність у ландшафтах культурних та природних пам'яток [3].

Автори виходили з припущення, що найціннішими визнаються ландшафти, які в сукупності набрали 15-20 балів, високоцінними – ті, що отримали 10-14 балів, середньої вартості – 5-9, а малоцінними – ті, що мають 1-4 бали.

Для ранжування ландшафтно-пейзажних комплексів за естетичною ціною було розроблено оцінні шкали для кожного з визначених критеріїв. Ці шкали слугують для переведення отриманих значень у оцінні категорії (бали). Відтак, ми маємо окремі оцінки (для кожного критерію). Загальна оцінка ландшафту в цілому формується на основі сукупності цих окремих оцінок.

Медико-біологічний тип передбачає оцінку кліматичних, бальнеологічних, бальнеогрязьових, рослинних (фітолікувальних) рекреаційних ресурсів з погляду їхнього впливу на здоров'я рекреантів. Оцінка проводилася в балах за кількома критеріями. Для території НПП "Подільські Товтри" оцінка кліматичних ресурсів здійснювалася за такими показниками: кількістю днів, сприятливих для рекреації (влітку понад 70% – сприятливі умови, взимку від 20 до 50% – несприятливі умови для досліджуваної території); тривалістю сонячного сяйва за рік (1850-1900 год. – обмежено сприятливі (2 бали), понад 1900 год. – сприятливі (3 бали)); середньою багаторічною швидкістю вітру (менше 3,0 м/сек – сприятлива (3 бали), 3,0-4,0 м/сек – обмежено сприятлива (2 бали), понад 4,0 м/сек – несприятлива (1 бал)). Додатково бралася до уваги наявність у ландшафтних районах лікувальних мінеральних вод та грязей (їхня відсутність оцінювалась у 0 балів, наявність кількох об'єктів з неможливістю застосування грязей та води у санаторному лікуванні – 1 бал, наявність у кількостях, придатних для організації санаторного лікування – 2 бали, наявність при сучасному санаторно-курортному використанні, або промислового розливі – 3 бали). (табл. 1.) [3]



**Рис. 1. Ландшафтна схема території НПП «Подільські товтри»
(на основі картосхеми Воропай Л.І.) [3]**

Умовні позначення:

1. Заплави Дністра, внутріканьйонні, вузькі, похило-нахилені, дренавані, складені супіщано-суглинково-галечниковим та глинисто-пилюватим алювієм, з дерново-лучними, дерновими та чорноземно-лучними ґрунтами під луками, чагарниками, городами.
2. Днища (заплави і низькі тераси) долин приток Дністра і великих балок, вузькі, увігнуті і слабодренавані, з активним розвитком глибинної ерозії русел, складені супіщано-щебнисто-галечниковим алювієм, з дерново-лучними і лучними чорноземно-лучними ґрунтами під мезофільними злаково-різнотравними луками, селами, орними угіддями, садами, ставками, пасовищами, шляхами.
3. Днища (заплави і низькі тераси) долин приток Дністра і балок, більш широкі, плоскодонні, складені галечниково-суглинковим алювієм, з лучними і лучно-чорноземними ґрунтами під орними угіддями, селами, ставками, садами, шляхами.

4. Низькі тераси Дністра і його приток, пологонахилені, складені лесовидними суглинками і супісками, супіщано-галечниковим алювієм, з дерново-лучними, лучно-чорноземними та типовими неглибокими легкосуглинистими чорноземами під орними угіддями, селами, садами, шляхами.
5. Середні тераси Дністра і його приток - пологонахилені, складені лесовидними суглинками, суглинково-галечниковим алювієм, з типовими неглибокими і глибокими малогумусними і опідзоленими чорноземами під орними угіддями, садами, селами, шляхами.
6. Високі тераси Дністра, інтенсивно розчленовані, хвилясті, з темно-сірими і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями, ділянками дубово-грабових лісів.
7. Високі тераси Дністра, інтенсивно розчленовані, хвилясто-горбисті, з поодинокими останцями товтрових горбів, з типовими неглибокими і глибокими малогумусними, опідзоленими та карбонатними чорноземами під орними угіддями, остепненими луками та пасовищами, локально закарстовані.
8. Високі тераси Дністра, розчленовані, плоско-хвилясто-западинні і слабозакарстовані, з типовими неглибокими малогумусними, опідзоленими, частково оглєсними чорноземами та темно-сірими лісовими ґрунтами під орними угіддями, остепненими луками, шляхами.
9. Надвисокі тераси Дністра, інтенсивно розчленовані, плоско-хвилясті, з сірими і темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями, ділянками дубово-грабових лісів, шляхами.
10. Надвисокі тераси Дністра, інтенсивно розчленовані, хвилясто-горбисті, з останцями товтрових горбів, з типовими, карбонатними і опідзоленими чорноземами під орними угіддями, остепненими луками-пасовищами.
11. Надвисокі тераси Дністра, розчленовані, плоско-хвилясто-западинні, слабозакарстовані, з типовими і опідзоленими чорноземами і темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями, суходольними луками, ділянками дубово-грабових лісів.
12. Схили дуже круті високі складнопрофільні "стілки", ерозійно-обвальні, яружно-зсувні, інтенсивно почленовані численними ярами і балками, з уступами і карнізами скельних виходів корінних порід, з еродованими дерново-карбонатними ґрунтами під лучно-степовою рослинністю, пасовищами і заростями ксерофітних чагарників.
13. Схили круті і дуже круті, ерозійно-обвальні, яружно-зсувні, інтенсивно розчленовані ярами і балками, із скельними виходами корінних порід, еродованими сірими лісовими опідзоленими, дерново-карбонатними і дерново-лучними ґрунтами під ділянками дубово-грабових лісів, остепненими луками пасовищ, заростями ксерофітних чагарників і низькостовбурних розріджених лісових насаджень.
14. Схили сильноспадисті і спадисті, інтенсивно розчленовані, ерозійно-яружні, з сильнозмитими світло-сірими і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під дубово-грабовими лісами і вторинними луками-пасовищами.
15. Схили стрімкі і сильноспадисті, інтенсивно розчленовані, з ерозійними, карстовими і техногенними формами рельєфу, з еродованими і сильнозмитими світло-сірими і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під ділянками дубово-грабових лісів та вторинними луками-пасовищами.
16. Схили спадисті, інтенсивно розчленовані, ерозійно-зсувні, з середньозмитими темно-сірими і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами та опідзоленими чорноземами під ділянками дубово-грабових лісів, орними угіддями, селами, вторинними суходільними луками-пасовищами.
17. Схили спадисті та пологі, інтенсивно розчленовані, ерозійно-зсувні, з середньозмитими опідзоленими і типовими неглибокими малогумусними чорноземами та темно-сірими лісовими ґрунтами під орними угіддями, остепненими луками-пасовищами і селами.
18. Рівнини і високі рівнини, похилені плоско-хвилясті лоцинно-долинні, слабозчленовані, слабодреновані з типовими неглибокими малогумусними, опідзоленими і лучними, деколи оглєсними чорноземами під орними угіддями, селами, садами, шляхами.
19. Височини, похилені, інтенсивно розчленовані грядово-лоцинні, з типовими малогумусними, опідзоленими, лучними і опідзоленими чорноземами під орними угіддями, садами, селами.
20. Високі рівнини і височини увалисто-горбисті, розчленовані, слабозакарстовані з поодинокими карстовими западинами, з сірими і темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями, садами, селами, масивами дубово-грабових лісів.
21. Височини грядово-горбисті, лоцинно-балочно-долинні, із світло-сірими і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями з дубово-грабовими лісами.
22. Пасмогір'я припідняте над притовтровими рівнинами на 50-60м, з карстовими (печери, гроти, лійки), ерозійними (долини, балки, улоговини) і техногенними (кар'єри, відвали, скельні розсипи, тераси) формами рельєфу, із скелетними еродованими перегнійно-карбонатними і світло-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами, під складними багатоярусними дубово-грабовими і дубово-буковими лісами, вирубками, різнотравно-злаковими луками.
23. Горбогір'я, підняті над притовтровими рівнинами на 30 - 70м з карстовими, ерозійними, техногенними формами рельєфу, із щебнюватими перегнійно-карбонатними і сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під дубово-грабово, рідше - під дубово-буковими лісами, вирубками, різнотравно-злаковими та остепненими луками-пасовищами.

24. Височини інтенсивно розчленовані, підняті над притовтровими рівнинами на 20-30м, з більш потужним покривом лесовидних суглинків, з ерозійними, карстовими, техногенними формами рельєфу, з темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами, опідзоленими, карбонатними і типовими малогумусними чорноземами під орними угіддями, селами, лучно-степовою рослинністю пасовищ.
25. Улоговини пологуувігнуті, розчленовані, з потужним покривом лесовидних суглинків, озерними карбонатними глинами, з намитими опідзоленими і типовими глибокими малогумусними глеюватими чорноземами і темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під орними угіддями, селами, шляхами, мезофільними луками-сінокосами та пасовищами.

Технологічний підхід зосереджується на оцінці водних, пляжних та земельних рекреаційних ресурсів. Він вивчає, наскільки придатні природні комплекси для різноманітних рекреаційних видів діяльності, а також можливості використання території для інженерно-будівельних потреб.

Було виконано бальну оцінку ландшафтів щодо їхньої відповідності різним типам рекреаційних активностей (не придатні для жодного виду – 0 балів, придатні для 1-2 видів – 1 бал, придатні для 3-4 видів – 2 бали, придатні для 5 та більше видів рекреації – 3 бали). Визначено такі види рекреаційних занять: лікувально-курортна рекреація, відпочинок на пляжах, прогулянковий відпочинок, водно-спортивна рекреація, спортивна рекреація, пізнавальна рекреація, рекреація з полюванням, риболовлюю та збиранням природних дарунків.

Таблиця 1

Шкала оцінки пейзажно-естетичної цінності ландшафтів [3]

№ з/п	Оціночні показники естетичної привабливості ландшафтів		Бал
1	Контрастність ландшафтів – різноманітність структурно різнорідних комплексів (СРК)	Весь пейзажний вид складається з 1-2 СРК	1
		В пейзажі наявні від 2 до 4 СРК при перевазі 1-2	2
		Пейзаж включає більше 4 СРК з переважанням 3-4	3
		Однакова питома вага площ більше 5 СРК	2
2	Кольорова гама пейзажу	Чорний, темно-сірий	0
		Світло-сірий, коричневий	1
		Голубий, зелений	2
		Голубий, зелений з контрастними кольорами – жовтим, білим, червоним тощо	3
3	Глибина перспективи	Фронтальна	1
		Об'ємна	2
		Глибинно-просторова	3
4	Наявність водних об'єктів в ландшафтній структурі, їх якість і кількість	Відсутні	0
		Озера (чисті/забруднені)	1/-1
		Річки (чисті/забруднені)	1/-1
5	Лісистість, %	0	0
		1-15	1
		16-30	2
		30-60	3
		61-85	2
		більше 85	1
6	Ступінь антропогенної трансформації природних ландшафтів	Умовно незмінний ландшафт	3
		Істинно культурний ландшафт	2
		Мало змінений ландшафт	1
		Порушений ландшафт	-3
7	Наявність в ландшафтах символічних об'єктів	Відсутні	0
		Присутні	1

Здійснено підсумкову бальну оцінку ландшафтів за дванадцятьма критеріями НПП «Подільські Товтри», що зведена в таблицю 2.

Таблиця 2

Ступінь сприятливості ландшафтних комплексів для рекреації (розроблено авторами)

№ на карті	Естетичний тип оцінки (20 балів)								Медико-біологічний тип оцінки (10 балів)				Технологічна оцінка (6 балів)			Загальна сума балів (максимально 33 бали)
	Контрастність (3)	Кольорова гамма (3)	Глибина перспективи (3)	Наявність водойм (2)	Лісистість (3)	Трансформованість ланд. (від 3 до -3)	Наявність цікавих об'єктів (1)	Сумма балів (20)	Час сонясного сяяння (3)	середня багаторічна ш-ть вітру (3)	Оцінка бальнеологічний типу клімату (3)	Сумма балів (10)	Придатність компл. для рекреації (3)	Можливість інжен.-будів. використання	Сумма балів (6)	
1.	2	3	3	-1	0	-3	1	5	3	3	0	6	3	1	4	15
2.	3	3	3	1/-1 (0)	0	-3	1	6	2,5	3	4	8,5	3	1	4	17,5
3.	2	3	3	1/-1 (0)	0	-3	1	5	2	3	4	9	3	2	5	19
4.	2	1,5	2	0	0	-3	1	3,5	3	3	0	6	1	3	4	10,5
5.	2	1,5	2	0	0	-3	0	2,5	3	3	0	6	1	3	4	9,5
6.	1	1,5	2	0	1	-3	0	2,5	3	3	0	6	2	3	5	10,5
7.	2	3	2	0	0	-3	0	4	3	3	0	6	2	3	5	12
8.	1	1	2	0	0	-3	0	4	3	3	0	6	1	3	4	11
9.	1	1	2	0	1	-3	0	2	3	3	0	6	1	3	4	9
10.	1	1	2	0	0	-3	0	1	3	3	0	6	1	3	4	8
11.	2	1	2	0	1	-3	0	3	3	3	0	6	1	3	4	9
12.	2	3	3	0	1	1	1	11	2	3	0	5	2	0	2	18
13.	3	3	3	0	1	1	1	12	2	3	4	9	2	0	2	23
14.	1	1,5	3	0	1	1	0	7,5	2	3	0	5	2	1	3	14,5
15.	1	3	3	0	1	1	0	9	2	3	0	5	2	1	3	16
16.	2	1,5	2	0	1	-3	0	3,5	2	3	0	5	2	2	4	10,5
17.	2	1	2	0	0	-3	0	2	2	3	0	5	2	2	4	9
18.	2	1	1	0	0	-3	0	1	2	3	0	5	1	3	4	7
19.	2	1	1	0	0	-3	0	1	2	3	0	5	1	3	4	7
20.	2	1,5	1	0	1	-3	0	1,5	2	3	0	5	1	3	4	7,5
21.	1	1	1	0	1	-3	0	1	2	3	0	5	1	2	3	7
22.	2	3	3	0	2	1	1	12	2	2	0	4	3	1	4	19
23.	2	3	3	0	1	1	1	11	2	2	0	4	3	1	4	19
24.	2	1	3	0	0	-3	0	3	2	2	0	4	1	3	4	8
25.	2	1	2	0	0	-3	0	2	2	3	0	5	1	3	4	8

Аналіз даних з таблиці вказує, що найпридатніші для відпочинку території парку сконцентровані на терасових, схилових та заплавних фрагментах каньйоноподібних долин Дністра і його притоків, з показниками від 15 до 23 балів, а також на підвищеному пасмогір'ї Товтровського пасма, що має 19 балів.

Середні показники для відпочинку притаманні елементам схилів долин річок, які розчленовані яружно-балковою ерозією, та становлять 10-14,5 балів. Найгірші показники рекреаційної придатності спостерігаються на рівнинних, високих рівнинах та горбистих

місцевостях біля приток, де є орні землі та забудова.

Зіставлення картографічних даних і табличних результатів виявило, що лише близько 28% територіальних ландшафтів є придатними для відпочинку та розваг. Водночас понад 70% площі практично непридатні для рекреації. Причинами є інтенсивне землеробство, щільна забудова, посередні візуальні характеристики місцевості та сумнівна екологічна безпека. Зроблені висновки додатково підкреслюють недоцільність існуючих розмірів Національного природного парку "Подільські Товтри" і свідчать про можливість його триразового зменшення.

Висновки. Більшість пейзажів НПП "Подільські Товтри" демонструють середній та низький рекреаційний потенціал ландшафтних ресурсів (від 61 до 21% за шкалою оцінювання), що вказує на обмежені рекреаційні перспективи антропогенізованих ландшафтів парку. Найбільшу рекреаційну привабливість демонструють річково-долинні пейзажі Дністра та його приток, а також горбисто-пасмові ландшафти Товтрового кряжу.

Список використаних джерел:

1. НПП «Подільські товтри». Офіційний сайт. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.tovtry.km.ua/ua/>.
2. Царик Л.П., Чернюк Г.В. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу. Підручники і посібники, 2001. 188 с.
3. Царик П.Л., Царик П.Л., Кузик І.Р. Національний природний парк «Подільські Товтри», його туристична привабливість і транспортна доступність. DOI 10.36074/grail-of-science.27.08.2021.065.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ УПРАВЛІННЯ ЕКСКУРСІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Олександра ЧУБРЕЙ, Ганна ЄРЕМІЯ, Ростислав ШЕРЕМЕТ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна

Abstract. *Inclusive tourism is focused on ensuring accessibility for all population groups, including people with disabilities, elderly people, and families with children. It covers not only physical accessibility but also social and cultural aspects. Special attention is given to the accessibility of excursions, adaptation of routes, and training of staff. Challenges include adapting infrastructure and creating a regulatory framework. Development prospects include the use of modern technologies, cooperation between public and private sectors for the sustainable development of inclusive tourism.*

Key words: *inclusive tourism, accessibility, excursion activities, social integration, technological innovations.*

Інклюзивний туризм – це одна з найважливіших тенденцій сучасної туристичної індустрії, що зосереджена на забезпеченні доступності для всіх категорій населення, зокрема людей з обмеженими можливостями, осіб похилого віку, сімей з дітьми та інших вразливих груп. У цьому контексті інклюзивний туризм не обмежується лише фізичним доступом до туристичних ресурсів, але також охоплює організаційні, соціальні та культурні аспекти, що дозволяють людям з особливими потребами брати участь у туристичних заходах без обмежень.

Особливе значення інклюзивний туризм набуває в контексті управління екскурсійною діяльністю. Екскурсії є важливим елементом туристичного досвіду, і їх доступність для різних категорій туристів є важливим аспектом розвитку туризму в сучасному світі. Забезпечення рівних можливостей для всіх туристів, незалежно від їх фізичних або когнітивних можливостей, стало важливим етапом у розвитку соціально відповідального туризму.